

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีจุดกำเนิดของบรรพบุรุษร่วมกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณี และภาษาเดียวกัน ตลอดจนมีความรู้สึกในเผ่าพันธุ์เดียวกัน ตัวอย่างของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ คือ กลุ่มคนจีน กลุ่มคนไทย กลุ่มคนพม่า กลุ่มคนลาว กลุ่มคนเขมร กลุ่มคนกะเหรี่ยง กลุ่มคนอินเดีย ปัจจัยสำคัญในการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ คือ ความสำนึกของคนในกลุ่มนั้นว่ามีชาติพันธุ์ใด ปัจจัยทางด้านภาษาอย่างเฉิวไม่สามารถกำหนดชาติพันธุ์ได้ ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดที่สำคัญกว่า ทั้งนี้เพราะคนจีนหรือคนอินเดียหรือคนกะเหรี่ยงมีจิตสำนึกในความเป็นคนจีน คนอินเดีย หรือคนกะเหรี่ยง โดยคนทั้งสามกลุ่มนี้ต่างก็มีภาษาพูดหลายภาษา

คนบางคนไม่อาจยึดในกลุ่มชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่งได้ตลอดไป เมื่ออยู่ในสิ่งแวดล้อมหนึ่งก็มีสำนึกอย่างหนึ่ง เมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไปก็มีสำนึกอีกอย่างหนึ่งเช่นคนจีนที่เกิดในประเทศไทยและเรียนโรงเรียนไทย เมื่ออยู่ในหมู่เพื่อนที่โรงเรียนก็มักจะมองว่าตัวเองเป็นคนไทย แต่เมื่อกลับไปอยู่บ้านในหมู่บ้านที่น้องซึ่งพูดภาษาจีนก็จะมองตัวเองว่าเป็นคนจีน ชาวเขมรต่างๆก็เช่นเดียวกัน เขาอาจจะมองว่าเป็นชาวเขาหรือคนเมืองหรือคนไทยก็ได้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมคนอีสานในประเทศไทยก็อาจเป็นคนลาว คนอีสานหรือคนไทยก็ได้เช่นเดียวกัน

การที่คนคนใดมีความรู้สึกว่ามีหลายกลุ่มชาติพันธุ์ได้มิใช่เป็นเรื่องแปลกประหลาดและมีใช่เป็นเรื่องผิดหรือถูกแต่เป็นการชี้ให้เห็นว่าความสำนึกในเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้และไม่ถาวร เมื่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีสำนึกในกลุ่มชาติพันธุ์ชัดเจนไม่เปลี่ยนแปลง คนกลุ่มนั้นมักจะเป็นคนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ชาติพันธุ์และสัญชาติสอดคล้องกัน (อมรา พงศาพิชญ์, 2538: 155-156)

วัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ที่อยู่ในสังคมเดียวกันมีข้อตกลงร่วมที่สมาชิกเข้าใจตรงกันและยึดถือเป็นระบบเดียวกัน แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง วัฒนธรรมที่เป็นข้อตกลงร่วมกันนี้อาจเรียกอีกนัยหนึ่งว่าระบบสัญลักษณ์ ซึ่งระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์สร้างขึ้นมานั้น ต้องมีการเรียนรู้และมีการถ่ายทอด สอนให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และนำไปปฏิบัติ รู้ว่าอะไรคือขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม รู้ว่าอะไรควรทำหรือไม่ควรทำ สมาชิกของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างเชื่อว่า วัฒนธรรมของคนเป็นสิ่งดีงาม มีเอกลักษณ์ มีคุณค่า จึงรู้สึกรักและหวงแหนวัฒนธรรมของคน เมื่อสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์มีการอพยพไปอยู่ในสังคมใหม่ก็จะนำวัฒนธรรมของคน

ติดคามไป ในสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม การปะทะสังสรรค์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นเรื่องที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ผลที่ตามมาอาจทำให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน จนถึงขั้น การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรมของทั้งสองฝ่ายไม่สามารถเข้ากันได้ เนื่องจากต่าง ฝ่ายต่างพยายามรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไว้ และไม่ยอมรับเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ของชาติพันธุ์อื่นที่อยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ตามมา

ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์มักเกิดขึ้นโดยที่กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งซึ่งเป็น ชนกลุ่มน้อยถูกกีดกันและไม่ได้รับความยุติธรรม เนื่องจากชนกลุ่มใหญ่มีความถนัดมือ คดี และ เลือกลปฏิบัติ (discrimination) ต่อชนกลุ่มน้อย ในการศึกษาของกลุ่มชาตินักวิชาการแต่ละสาขาจะให้ความ สนใจแตกต่างกันไป นักรัฐศาสตร์สนใจในแง่มุมของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มและแง่มุมของ ความมั่นคงของรัฐ นักสังคมวิทยาสนใจความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มในประเทศที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลาย กลุ่มในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม ส่วนนักมานุษยวิทยาให้ความสนใจต่อการศึกษากลุ่ม ชาติพันธุ์เพื่อความรู้อันเป็นเรื่องมนุษยชาติ จึงทำให้นักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่เลือกศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมักเป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในประเทศใดประเทศหนึ่ง (เรื่องเดียวกัน, หน้า 154)

กลุ่มคนจีนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยและมีประวัติศาสตร์ร่วมกับสังคม ไทยมาช้านาน คนจีนอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในช่วงระยะหลังสงคราม -โลกครั้งที่ 1 ถึงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งในขณะนั้นผู้ปกครองของไทยมีนโยบาย ควบคุมคนจีน ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ทำให้คนจีนรวมกลุ่มกันมากกว่าเดิมและพยายามรักษาความ เป็นจีนไว้ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปี พ.ศ. 2516 รัฐบาลไทยส่งเสริมการพัฒนาแบบทุนนิยมชาติ นิยมซึ่งเหมือนกับกีดกันคนต่างชาติไม่ให้ลงทุน แต่กลับกลายเป็นว่าข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของไทยได้ ลงทุนในการค้าร่วมกับนายทุนเชื้อสายจีนหรือในการก่อตั้งรัฐวิสาหกิจที่ต้องมีคนไทยเป็นผู้บริหาร ระดับสูง แท้ที่จริงแล้วผู้ที่บริหารจริงๆก็คือคนจีนหรือลูกหลานจีนที่มีความสามารถในการบริหาร มากกว่าคนไทย คนจีนได้รับยกย่องว่าเป็นผู้มีความสามารถทางการค้าและมีส่วนในการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างมาก ฐานะของคนจีนได้รับการยอมรับมากขึ้นและความรู้สึกเป็น ชนกลุ่มน้อยค่อยๆ ลดหายไป (อมรา พงศาพิชญ์, 2540: 65-69) ปัจจุบันมีลูกหลานจีนอาศัยอยู่ทั่วไป ในประเทศไทยและฮ่อมใหญ่ก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่มียคนจีนและลูกหลานจีนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่

ชุมชนฮ่อมใหญ่ถูกกำหนดให้อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอสามพรานอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. 2439 ฮ่อมใหญ่เป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้กรุงเทพฯ และเป็นเขตติดต่อกับเขตอุตสาหกรรมตำบล ฮ่อมน้อย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร มีการคมนาคมขนส่งที่สะดวกสบาย มีระบบ สาธารณูปโภคที่สามารถรองรับการขยายตัวของเมืองได้เป็นอย่างดี ประกอบกับราคาที่ดินใน กรุงเทพฯ สูงมาก ทำให้เกิดการขยายตัวทางธุรกิจและที่อยู่อาศัยกระจายสู่พื้นที่ฮ่อมใหญ่ เช่นเดียวกับ

พื้นที่ปริมณฑลอื่นๆ รอบกรุงเทพฯ นอกจากนี้ฮ่อมใหญ่เป็นเขตที่ถูกกำหนดไว้ในแผนการใช้ที่ดินของจังหวัดนครปฐมให้เป็นเขตอุตสาหกรรมของจังหวัดด้วย (น้อย ชินหงสถานนท์, 2534: 33) ทำให้การขยายตัวของชุมชนที่อยู่อาศัยและโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว พื้นที่เดิมที่เคยเป็นพื้นที่สีเขียวสำหรับการเกษตรลดลงและราคาที่ดินสูงขึ้น

ลักษณะของสภาพแวดล้อมดังกล่าวทำให้คนจีนกลุ่มหนึ่งทั้งที่เป็นนายทุนและที่ได้อาศัยสร้างฐานะของตนเอง เริ่มอพยพเข้าสู่ฮ่อมใหญ่ เนื่องจากคนจีนเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยขยันขันแข็ง อดทน มีจุดมุ่งหมายและต้องการความก้าวหน้าในชีวิต ทำให้คนจีนส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพและสร้างความมั่นคงก้าวหน้าให้กับครอบครัวและวงศ์ตระกูลได้ การประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจของลูกหลานจีนทำให้มีฐานะร่ำรวยและเป็นที่ยอมรับของสังคมมากขึ้น ขณะเดียวกันสำนึกความภูมิใจในความเป็นจีนก็ได้ลดน้อยถอยลงไป แม้ว่าในทางปฏิบัติแล้วมิได้เคร่งครัดอย่างไรในอดีตแต่ชาวจีนก็ยังมีความรู้สึกภาคภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ของตน

เอกลักษณ์ชาติพันธุ์เป็นสัญลักษณ์และเป็นสิ่งที่มีความหมายบอกความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างกัน คนจีนมีแบบแผนวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตแตกต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น งานวิจัยนี้ต้องการศึกษาว่า เมื่อมาอยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมที่ต่างกลุ่มชาติพันธุ์กัน คนจีนยังสามารถรักษารูปแบบเอกลักษณ์ที่เป็นของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนได้หรือไม่ การศึกษาเอกลักษณ์ชาติพันธุ์มีผลต่อสังคมและวัฒนธรรมอย่างไร ผู้วิจัยเลือกคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนฮ่อมใหญ่เป็นตัวอย่างของการศึกษาในครั้งนี้

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปทางสังคมและวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนฮ่อมใหญ่ อําเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษากระบวนการรักษานอกเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนฮ่อมใหญ่
3. เพื่อศึกษานอกเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนฮ่อมใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ

1.3 แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

แนวความคิดกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นแนวความคิดสำคัญที่ใช้ในการจำแนกกลุ่มชนต่างๆ ออกจากกันเพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ กลุ่มชาติพันธุ์มีลักษณะของการเป็นกลุ่มคน คือ

มีความรู้สึกผูกพันร่วมกันว่าเป็นกลุ่มเดียวกันหรือเป็นกลุ่มที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น มีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) ภายในกลุ่มมากกว่าที่จะมีกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ตลอดจนมีสถาบันสังคมและวัฒนธรรมที่ผูกพันสมาชิกไว้ด้วยกันและแยกแยะจากกลุ่มอื่น

Cohen (1974: ix-x) ให้คำจำกัดความกลุ่มชาติพันธุ์ว่า หมายถึง

1) กลุ่มคนที่มีแบบแผนพฤติกรรม (patterns of normative behavior) บางอย่างร่วมกัน หมายถึง รูปแบบสัญลักษณ์และกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นลักษณะทางวัฒนธรรม เช่น เครื่องญาติและการสมรส กลุ่มเพื่อน พิธีกรรม หรืองานรื่นเริงต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่ลักษณะเฉพาะของบุคคล แต่เป็นลักษณะที่เป็นตัวแทนพฤติกรรมร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์

2) กลุ่มคนที่เป็นส่วนหนึ่งของประชากรส่วนใหญ่ มีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) กับสมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่ในระบบสังคมเดียวกัน

แนวคิดของ Cohen มีลักษณะเป็นวัตถุนิยม กล่าวคือการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์แบบนี้อิงแบบแผนพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่นักมานุษยวิทยาเลือกขึ้นมา ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักใช้ภาษาเป็นหลักการจำแนกแบบนี้มิได้คำนึงถึงความรู้สึกของสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์นั้นว่า มีความรู้สึกในการมองพวกเขาเองและจำแนกพวกเขาตนเองออกมาจากกลุ่มอื่นอย่างไร

Cohen กล่าวว่า กลุ่มชาติพันธุ์มีหน้าที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ เพื่อที่จะได้มีโอกาสทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นในการปฏิสัมพันธ์กัน ฉะนั้นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นวิธีที่ถูกเลือกและถูกใช้เพื่อที่จะได้โอกาสนั้น

Barth กล่าวถึงการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในหนังสือชื่อ Ethnic Groups and Boundaries (1969) ว่า การศึกษาเกี่ยวกับเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ (ethnic identity) หรือกระบวนการที่บุคคลในสังคมเลือกแสดงว่าตนเองเป็นใครและอยู่กลุ่มใดเป็นสิ่งสำคัญ เพราะว่เอกลักษณ์ชาติพันธุ์ให้ความหมายต่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล Barth กล่าวว่า “ลักษณะวัฒนธรรมของชาติพันธุ์อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ในสังคมหนึ่งๆก็จริง แต่จะมีลักษณะหนึ่งที่กลุ่มชาติพันธุ์ใช้เป็นสัญลักษณ์ในการจำแนกกลุ่มของคนออกจากกลุ่มอื่น ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะถือว่าเป็นขอบเขตชาติพันธุ์” ดังนั้นควรศึกษาขอบเขตชาติพันธุ์ (ethnic boundary) หรือการรักษาสัญลักษณ์ที่ดำรงความแตกต่างระหว่างกลุ่มไว้ มากกว่าที่จะไปพิจารณาถึงวัฒนธรรมของกลุ่ม เพราะสมาชิกจำแนกตัวเองว่าอยู่กลุ่มใดโดยเลือกลักษณะวัฒนธรรมบางอย่างเท่านั้น ในความคิดของ Barth กลุ่มชาติพันธุ์ คือ กลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ร่วมกัน ทำให้มีผลต่อการปฏิสัมพันธ์ เพราะสถานภาพการเป็นสมาชิกจะกำหนดบทบาทของสมาชิกในกลุ่มนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้เอกลักษณ์ชาติพันธุ์ก็จะเป็นสถานภาพอย่างหนึ่ง แต่อยู่เหนือสถานภาพอย่างอื่น แนวความคิดนี้มุ่งการศึกษาไปที่บุคคลและการปฏิสัมพันธ์ของบุคคลที่ต่างชาติพันธุ์กัน (อ้างถึงใน ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2525: 201-203)

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (2533: 49-50) ซึ่งให้เห็นความแตกต่างในแนวคิดของ Barth และ Cohen สองประการ คือ

- 1) Barth เน้นความคิดของคนในกลุ่มชาติพันธุ์เป็นสาระสำคัญในการศึกษา แต่ Cohen เน้นการมองพฤติกรรมเป็นสำคัญ
- 2) Barth เน้นสัญลักษณ์วัฒนธรรมที่สมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์ใช้เป็นตัวชี้ให้เห็นขอบเขตชาติพันธุ์ในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน แต่ Cohen สนใจศึกษาแบบแผนวัฒนธรรมที่ใช้ในการจัดระเบียบกลุ่ม ซึ่งเป็นการสนใจปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มชาติพันธุ์มากกว่า

แนวคิด Middleman minority

หลักการสำคัญของ Middleman minority (Bonacich, 1973) ประการหนึ่ง คือ บทบาททางเศรษฐกิจที่ชนกลุ่มน้อยเป็นผู้ถนัดบทบาทนี้ กล่าวคือชนกลุ่มน้อยอาจครอบครองสถานภาพความเป็นคนกลางมากกว่าจะมีสถานภาพระดับต่ำในสังคม และมีแนวโน้มว่าจะครอบครองสถานภาพนี้อย่างมั่นคงในทางการค้าและการพาณิชย์ ชนกลุ่มน้อยที่มีสถานภาพเป็นผู้ว่าจ้าง นายหน้า คนเก็บค่าน้ำ ผู้ให้กู้ และนายหน้าซื้อขาย โดยแสดงบทบาทคนกลาง (middleman) ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ผู้ว่าจ้างและถูกจ้าง เจ้าของและผู้เช่า ชนชั้นสูงและสามัญชน

เนื้อหาของแนวคิด Middleman minority มีลักษณะเด่นสองประการคือ (1) ความจำเป็นในการอยู่รอดในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของตนอย่างสิ้นเชิง ผลักดันให้คนที่อยู่ชายขอบ (marginal lines) ต้องแสวงหาโอกาสที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับชนกลุ่มใหญ่ (2) ช่องว่างทางสถานภาพ (status gap) ที่มีอยู่ระหว่างชนชั้นสูงและสามัญชน เปิดโอกาสให้ชนกลุ่มน้อยสามารถเติมเต็มช่องว่างนี้ด้วยการเข้าไปมีบทบาทในการเป็นสื่อกลางทางการค้า ชนกลุ่มน้อยที่แสดงบทบาท Middleman minority ทำหน้าที่ให้บริการดังต่อไปนี้

ประการที่ 1 ชนกลุ่มน้อยไม่ได้ผูกพันทางสถานภาพกับใครในสังคม ดังนั้นจึงมีอิสระทางการค้าหรือสามารถตกลงกับใครก็ได้ ในทางตรงกันข้ามถ้าชนชั้นสูงจะทำหน้าที่นี้ พวกเขาอาจรู้ดีกว่าสูญเสียสถานภาพทางสังคมไป

ประการที่ 2 ความสามารถในการค้าขายกับชาวต่างชาติเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญในทางการค้า ชนกลุ่มน้อยไม่มีข้อผูกมัดเดิมกับสังคมจึงสามารถแทรกเข้าไปมีบทบาทสำคัญในวงการธุรกิจได้

ประการที่ 3 คนกลุ่มนี้เป็นกันชนให้กับชนชั้นสูงเวลาที่มียุทธภัยกับสามัญชนอาจกล่าวได้ว่า Middleman minority แสดงบทบาทเป็นตัวกลางระหว่างบุคคลทั้งสองชนชั้น คือ ชนชั้นสูงและสามัญชน

ตัวอย่างของ Middleman minority ในสังคมไทย ได้แก่ การที่คนจีนเข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นเจ้าของพาณิชย์นาขอากรในระบบประมวลผูกขาดพาณิชย์อากรซึ่งเริ่มขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เนื่องจากพระมหากษัตริย์และชนชั้นปกครองไม่สามารถเรียกเก็บผลประโยชน์จากราษฎรได้ทั้งหมด จึงตั้งให้เอกชนคนจีนเป็นคนกลางช่วยจัดเก็บผลประโยชน์แทนในลักษณะผูกขาด เรียกตำแหน่งผู้จัดเก็บภาษีนี้น่า เจ้าภาษี นายอากร

เจ้าภาษีนายอากรทำหน้าที่เป็นตัวกลางรวบรวมผลประโยชน์จากราษฎรไปส่งรัฐหรือจากสามัญชนไปสู่ชนชั้นปกครองโดยเสนอเงินจำนวนหนึ่งให้กับรัฐ เงินส่วนเกินที่เหลือจากการติดตามจัดเก็บภาษีจากราษฎรอย่างเข้มงวดคือกำไรของเจ้าภาษีนายอากร ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่นี้ส่วนใหญ่คือ คนจีน วิธีการผูกขาดพาณิชย์อากรนี้เป็นวิธีที่ใช้ในประเทศจีนมาก่อนคนจีนจึงมีความชำนาญ เมื่อคนจีนเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในสังคมไทย คนจีนมีอิสระเคลื่อนย้ายไปที่ต่างๆ ได้โดยสะดวก ประกอบกับมีอุปนิสัยอ่อนน้อมจึงเข้ากับขุนนางไทยได้ ขุนนางเหล่านี้มักเป็นผู้หนุนหลังให้คนจีนทำพาณิชย์อากร เช่น เป็นนายประกันให้หรือออกทุนให้จีนเจ้าภาษี เมื่อจัดเก็บภาษีได้จะแบ่งผลกำไรกัน ส่วนคนไทยไม่อาจทำภาษีได้เพราะการเก็บภาษีเช่นนี้จำเป็นต้องอาศัยการติดตามอย่างเข้มงวด แต่คนไทยไม่มีเวลาพอเนื่องจากต้องเข้าเวรทำงานให้รัฐ คนไทยส่วนใหญ่เป็นกสิกรมีฐานะยากจนไม่มีเงินพอที่จะประมวลภาษีได้ และถ้าคนไทยทำภาษีเองก็ไม่อาจเข้มงวดอย่างจีนได้ กำไรก็ย่อมต่ำ ผู้มีเงินทุนก็ไม่ประสงค์จะออกเงินทรองให้ ดังนั้นการทำภาษีผูกขาดจึงตกอยู่กับคนจีนส่วนใหญ่ นอกจากนี้ผู้ที่ประมวลการจัดเก็บภาษีได้ จะได้รับแต่งตั้งบรรดาศักดิ์ซึ่งทำให้มีสิทธิอำนาจเหมือนข้าราชการและผลประโยชน์อย่างมากมาคือสิ่งที่ตามมา รายได้ส่วนหนึ่งที่นอกเหนือจากการส่งให้รัฐจะถูกส่งกลับไปให้ญาติหรือครอบครัวที่ประเทศจีน อีกส่วนหนึ่งถูกนำไปขยายกิจการหรือลงทุนในสาขาอื่น จีนเจ้าภาษีจึงมีลักษณะที่เรียกว่าพ่อค่านายทุนด้วย (Merchant Capital) (ญาคา ประภาพันธ์, 2524: 103)

หลักการดังกล่าวเป็นหลักการที่เหมาะสมสำหรับยุคเริ่มแรกของผู้อพยพชาวจีนที่เข้ามาแสวงหาโอกาสในประเทศไทย ชาวจีนกลุ่มนี้เลือกที่จะเข้ามาอยู่เพียงชั่วคราว ประกอบอาชีพอิสระ มีความขยัน มัธยัสถ์และอดออมเพื่อเก็บเงินส่งกลับไปให้ครอบครัวและญาติพี่น้องที่อยู่ในประเทศจีน แต่ต่อมาหลังจากมีเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองในประเทศจีน (การเมืองของจีนแบ่งออกเป็นสองค่ายที่มีอุดมการณ์ต่างกัน ได้แก่ ค่ายคอมมิวนิสต์และค่ายก๊กมินตั๋ง) ความคิดของชาวจีนอพยพที่เข้ามาเพื่อต้องการแสวงหาโอกาสและเงินตราเพื่อส่งกลับไปให้ครอบครัวและ ญาติของตนและความหวังที่จะกลับไปใช้ชีวิตบั้นปลายที่ประเทศบ้านเกิดนั้นเริ่มเปลี่ยนไป ชาวจีนต้องการสร้างที่อยู่อาศัยถาวรในประเทศที่ตนอพยพเข้าไปอยู่ ฉะนั้นรูปแบบการค้าที่เป็นคนกลางจึงปรับเปลี่ยนตามไปด้วย

Bonacich (อ้างแล้ว, หน้า 592-593) กล่าวว่า ผู้อพยพชั่วคราว (sojourners) ที่มีความผูกพันกับบ้านเกิดและยังคงอาศัยอยู่ในต่างประเทศ เนื่องมาจากเหตุผล 2 ข้อ คือ

1) เจื่อนใจทางการเมืองในประเทศบ้านเกิดอาจทำให้ไม่สามารถกลับไปได้

2) ผู้อพยพชั่วคราว (sojourners) ประสบความสำเร็จในด้านธุรกิจในประเทศที่อพยพเข้าไปอยู่ จึงยากที่จะกลับไปยังประเทศบ้านเกิดของตน ในเรื่องนี้ Miyamoto (1939:85) ชกตัวอย่างคนญี่ปุ่นว่า คนญี่ปุ่นในอเมริกามักกลับไปประเทศญี่ปุ่นแล้ว จะย้อนกลับมาที่อเมริกาอีก หลังจากที่พวกเขาารู้สึกว่าสูญเสียความเป็นคนท้องถิ่นและพบว่าการค้าทางชีวิตในประเทศญี่ปุ่นนั้นเป็นเรื่องที่ยากลำบากกว่าที่อเมริกา อย่างไรก็ตามการอยู่อาศัยในประเทศที่อพยพเข้าไป มี 2 รูปแบบคือ (1) ผู้อพยพชั่วคราวยกเลิกความคิดที่จะกลับไปประเทศบ้านเกิดและตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศที่ตนได้อพยพเข้าไปอยู่ โดยวางเจื่อนใจในการสืบมรดก (เช่น ที่ดินและบ้านต้องยกให้บุตรคนหัวปีเสมอเพื่อให้เป็นสมบัติประจำตระกูล) คนกลุ่มนี้จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่นอกเหนือไปจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เข้าร่วมในกลุ่มสังคมใหญ่ที่ไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน แต่งานกับคนท้องถิ่น ทำงานหรือรับจ้างทำงานให้กับคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งแสดงถึงการบูรณาการทางเศรษฐกิจและสังคม (2) ผู้อพยพชั่วคราว (sojourners) มีความปรารถนาที่จะกลับไปยังประเทศบ้านเกิด ความรักในแผ่นดินเกิดทำให้รู้สึกว่าตนเป็นคนแปลกหน้าสำหรับชนกลุ่มใหญ่ที่เป็นเจ้าของประเทศ ควบคู่ที่ผู้อพยพยังคงมีอาชีพและสามารถส่งเงินกลับไปให้คนที่อยู่ทางประเทศบ้านเกิดได้ มีโอกาสไปเยี่ยมเยือนได้และดำรงเอกลักษณ์ของกลุ่มคนได้อย่างต่อเนื่องแล้ว ผู้อพยพจะยังคงอยู่ในประเทศที่อพยพเข้ามา ในกรณีที่ผู้อพยพรู้สึกว่าเจ้าของประเทศต่อต้านพวกเขาและผลที่ตามมาคือเป็นปฏิกิริยาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมแล้ว ในที่สุดผู้อพยพกลุ่มนี้ก็จะกลายเป็นชนกลุ่มน้อยอย่างถาวร ซึ่ง Bonacich เรียกว่า ครอบงำตัวคน (หรือ self-perpetuating หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อยคิดว่าตัวเองเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคมใหญ่เสมอ ความคิดนี้อาจเนื่องมาจากชนกลุ่มน้อยต้องการรักษาความเป็นชนกลุ่มน้อยเอาไว้ หรือชนกลุ่มใหญ่คอยกระตุ้นขึ้นเตือนให้รู้ว่าพวกเขาเป็นชนกลุ่มน้อย)

แนวคิด Middleman minority บอกว่าชนกลุ่มน้อยเป็นเสมือนคนแปลกหน้า พวกเขารักษาส่วนที่ปิดของตนจากสังคมที่พวกเขาอยู่อาศัย แต่ก็เข้าไปมีส่วนร่วมในการครอบครองทรัพย์สินที่เป็นของสังคมใหญ่ ที่นี้เองที่พวกเขาอาจมีความขัดแย้งกับสังคมโดยรอบและยังเป็นขอบเขตให้พวกเขาประสบความสำเร็จในทางเศรษฐกิจด้วย

แนวคิดการเลือกอย่างมีเหตุผล (Rational choice theory)

แนวคิด Rational choice (Hechter, 1986) มีสมมุติฐานว่า ปึงจนบุคคลอยู่ในโลกแห่งความขาดแคลนและความไม่แน่นอน คนทุกคนมีความต้องการและมีเป้าหมายแต่ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายทั้งหมดได้ ดังนั้นบุคคลจึงต้องเลือกระหว่างทางเลือกทั้งหลายที่สามารถกระทำได้ ซึ่งทางเลือกนั้นเป็นการเลือกอย่างมีเหตุผลและมีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อบรรลุเป้าหมาย

แนวการศึกษา Rational choice พิจารณาพฤติกรรมของบุคคลว่าเป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์ (interaction) ของกฎเกณฑ์โครงสร้างและความอิสระในการเลือกขบถถึงใดๆของบุคคล ภายในกฎเกณฑ์เหล่านี้บุคคลมีทางเลือกหลายทาง ในที่สุดวิถีทางที่เลือกกระทำจะเป็นการเลือกอย่างมีเหตุผล ข้อคิดของแนวคิดนี้บอกว่าองค์ประกอบทางโครงสร้างอย่างเดียวไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ได้ จำเป็นต้องเชื่อมโยงระหว่างกฎเกณฑ์โครงสร้างทางหนึ่งและความชอบที่เป็นแรงจูงใจของแต่ละบุคคลอีกทางหนึ่งเข้าด้วยกัน ดังนั้นพฤติกรรมที่เป็นผลของความสัมพันธ์ระหว่างความชอบของแต่ละคนและกฎเกณฑ์โครงสร้างสังคมจึงขึ้นอยู่กับแรงจูงใจในการเลือก

แม้ว่าแรงจูงใจบางตัว (selective incentives) เป็นสิ่งจูงใจแต่ไม่ใช่เหตุผลที่เพียงพอในการตัดสินใจของบุคคลที่จะยินยอมตามข้อบังคับที่กำหนดไว้ในระเบียบของสังคม การตัดสินใจเลือกของบุคคลนี้จะอยู่ภายในกรอบหรือกฎเกณฑ์ของสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ ซึ่งมีปัจจัยที่จูงใจ 2 ประการคือ

1. การที่ปัจเจกบุคคลทำตามระเบียบของสังคมหรือไม่ สามารถตรวจสอบได้ ดังนั้นการตัดสินใจทำหรือไม่ทำตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมจะต้องเกี่ยวกับการถูกตรวจสอบ (the costs of monitoring)
2. แรงจูงใจนั้นจะต้องเหมาะสมต่อพฤติกรรมของบุคคล กล่าวคือ ถ้าบุคคลยอมปฏิบัติตามก็จะได้รางวัลตอบแทนแต่ถ้าฝ่าฝืนก็จะถูกลงโทษ สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดการกำหนดมาตรการควบคุมที่เหมาะสม (the costs of properly allocating the sanctions)

ในเรื่องเดียวกันนี้ Banton (1983:104-106) มีสมมุติฐานว่า (1) บุคคลกระทำเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุด (2) การกระทำที่เกิดขึ้น ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง มีอิทธิพลต่อบุคคลที่จะตัดสินใจเลือกเพื่อโอกาสในอนาคต จากสมมุติฐานทั้งสองข้อ Banton อธิบายว่า ปัจเจกบุคคลเลือกทางเลือกที่ทำให้พวกเขาได้รับประโยชน์สูงสุดเมื่อเทียบกับข้อเสียทั้งหมด (costs) และทางเลือกของเขามีผลต่อการกระทำในอนาคตโดยตัวเขาเองและบุคคลอื่น ทั้งนี้ตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานเบื้องต้นที่ว่า มนุษย์มีความต้องการหรือมีเป้าหมายที่ไม่สามารถทำได้ทั้งหมดในโลกแห่งความขาดแคลน

อย่างไรก็ตาม Banton ใช้แนวคิด rational choice ศึกษาความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์และเชื้อชาติ โดยมีข้อเสนอว่า

- (a) บุคคลใช้ความแตกต่างทางชีวภาพและวัฒนธรรมเพื่อสร้างกลุ่มและแบ่งกลุ่ม โดยกระบวนการรวมกลุ่มและการแยกออกจากกลุ่ม (the process of inclusion and exclusion)
- (b) กลุ่มชาติพันธุ์เป็นผลมาจากกระบวนการรวมกลุ่มและการแบ่งเชื้อชาติเป็นผลมาจากกระบวนการแยกออกจากกลุ่ม (Ethnic groups result from inclusive and racial categories from exclusive processes.)

- (c) เมื่อกลุ่มต่างๆ มีปฏิสัมพันธ์กัน กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อขอบเขตของกลุ่มจะขึ้นอยู่กับรูปแบบของความเข้มข้นของสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ามีความขัดแย้งในระดับบุคคลแล้ว ความขัดแย้งนั้นอาจทำลายเส้นแบ่งระหว่างกลุ่ม แต่ด้านเกิดความขัดแย้งในระดับกลุ่ม เส้นแบ่งกลุ่มจะถูกเสริมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในกรณีความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยและคนจีนแนวคิดเรื่องการเลือกอย่างมีเหตุผล (Rational Choice) ถูกนำมาใช้ในระดับกลุ่มหรือระดับปัจเจกบุคคล ถ้าทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีต่อกันเช่น กรณีความขัดแย้งไทย-จีน การแบ่งแยกระหว่างกลุ่มไทยและกลุ่มจีนเกิดขึ้นเพราะคนจีนอพยพที่เป็นชนกลุ่มน้อยและมาจากตระกูลแซ่เดียวกันพยายามสร้างกลุ่มของตนเองขึ้นโดยกระบวนการรวมกลุ่มคนจีนเข้าด้วยกันและสร้างกระบวนการแยกตัวเองออกจากกลุ่มคนไทย แต่ด้านเมื่อใดที่ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีนได้รับการพัฒนาอยู่ในขั้นดีแล้ว แนวคิดการเลือกอย่างมีเหตุผลจะเกิดขึ้นในระดับบุคคลแทนที่กลุ่ม และแต่ละบุคคลจะใช้การตัดสินใจเลือกอย่างมีเหตุผลในการสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจรวมทั้งการตัดสินใจด้านอื่นๆ ที่ไม่ใช่ในระดับกลุ่ม ซึ่งการตัดสินใจเลือกในระดับบุคคลนี้จะขึ้นอยู่กับแรงจูงใจในการเลือกและกฎเกณฑ์โครงสร้างของสังคมที่คนจีนแต่ละคนอาศัยอยู่ การตัดสินใจเลือกที่จะเป็นจีนหรือเป็นไทยจึงเป็นการตัดสินใจระดับบุคคล

แนวคิดการปรับตัวของคนจีนโพ้นทะเลในเอเชียของ Wang Gungwu

Wang Gungwu (1974) กล่าวว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวจีนหลายๆ กลุ่มในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แตกต่างกันคือ ความหลากหลาย การขาดความเป็นเอกภาพ และมีแนวโน้มที่จะเลือกแสดงออกตามสถานการณ์และโอกาส นอกจากนี้เขาพบว่า ชนกลุ่มน้อยชาวจีนแบ่งออกได้เป็นสามกลุ่มใหญ่ๆ ที่แตกต่างกัน โดยให้ชื่อเรียกเป็นกลุ่ม A กลุ่ม B และกลุ่ม C

กลุ่ม A ปฏิบัติตัวตามแบบจีนอย่างชัดเจนตามแบบประเพณีของชุมชนที่เขาตั้งกักอยู่ ซึ่งอาจเป็นกลุ่มสาธารณรัฐจีนหรือกลุ่มไต้หวันก็ได้ รวมถึงชาวจีนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้าและเป็นเจ้าของกิจการในฐานะประชากรของรัฐ

กลุ่ม B มีความจงรักภักดีต่อประเทศที่อยู่อาศัย แต่ยังคงยึดติดกับความคิดและทัศนคติของประเทศจีนในเบื้องต้นเพื่อเหตุผลทางเศรษฐกิจ จีนกลุ่มนี้ชอบที่จะรักษานอกลักษณะของคนในฐานะสมาชิกของตระกูลหรือของชุมชนต่างๆ Wang Gungwu กล่าวว่า มีชุมชนชาวจีนมากมายที่อาจมีเอกลักษณ์ของคนภายในช่วงเวลาหนึ่ง และเหตุผลของการรักษานอกลักษณะของสมาชิกของตระกูลหรือของชุมชนเป็นข้อปฏิบัติปกติทั่วไปมากกว่าอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งชาวจีนส่วนหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใช้แสดงออกผ่านครอบครัวและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ

กลุ่ม C แบ่งเป็นกลุ่มย่อยของ modernised และ indigenised แต่ละพวกจะมีเอกลักษณ์ทางการเมืองตามประเทศที่เข้าไปอยู่แตกต่างกัน ชาวจีนกลุ่มนี้พร้อมที่จะอยู่และตายในประเทศที่อพยพไปอยู่ คนกลุ่มนี้จะได้รับการศึกษาในโรงเรียนของเจ้าของประเทศหรือโรงเรียนสมัยใหม่ตามแบบตะวันตก แต่ไม่อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาท้องถิ่นเหมาะสมกับกลุ่ม C เนื่องจากชาวจีนกลุ่มนี้มีความคาดหวังต่าง ๆ มากมายนั่น

จากการศึกษาของ Wang Gungwu พบว่า กลุ่ม B มีเอกลักษณ์ของคนจีนในแบบที่สามารถปรับตัวได้ กลุ่ม A ยังคงรักษานอกลักษณะทางการเมืองตามกลุ่มการเมืองที่เขาสังกัด ส่วนกลุ่ม C สร้างเอกลักษณ์ใหม่ตามแบบชาติใหม่ที่ตนเข้าไปอยู่ ส่วนใหญ่ชาวจีนในกลุ่ม B จะเป็นผู้ที่พึงพอใจกับเอกลักษณ์ของตนเองมากที่สุดและสร้างความเป็นชนกลุ่มน้อยของคนให้อยู่ในประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ชุมชนจีนดังกล่าวต่อต้านการเปลี่ยนแปลงและสร้างความยุ่งยากให้กับเจ้าอาณานิคมและเจ้าของประเทศในการนำประเทศไปสู่ชุมชนแห่งรัฐและต้องการยกเลิกความเป็นจีนที่ปกป้องชาวจีนจากการรวมเอกลักษณ์ของชาติเพื่อความมั่นคง

สมมุติฐานที่ว่าชาวจีนส่วนมากต้องการเป็นพ่อค้าหรือนักธุรกิจนั้น Wang Gungwu กล่าวว่า เป็นสมมุติฐานที่ถูกต้องสำหรับผู้อพยพชาวจีนรุ่นแรกที่ยากจนและต้องการประสบความสำเร็จในการเลื่อนชั้นทางสังคมมากกว่าการพึงพอใจแก่กิจการขนาดเล็ก แต่เมื่อชาวจีนพวกนี้ได้อยู่ในสถานภาพของชนชั้นกลางแล้ว ความต้องการที่มากกว่าเดิมคือ ต้องการมีเกียรติมีหน้ามีตา เป็นที่เคารพของคนในสังคม ดังนั้นจึงต้องการเป็นพ่อค้า อาจารย์ นักการศึกษา หรืออะไรก็ตามที่ทำให้เขาได้รับสถานภาพดังกล่าว ซึ่งไม่จำเป็นต้องเข้าไปในสนามของวงการธุรกิจ ในขณะที่เคียวกันเจ้าของประเทศก็พยายามค้นหาความสำเร็จในวงการธุรกิจ ซึ่งทำให้ทั้งผู้ที่เป็นชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อยปรับเข้าหากันได้ และช่วยให้ชาวจีนลดความกดดันจากสภาพพจน์ที่เขารู้สึกว่าถูกมองว่าเป็น "สัตว์เศรษฐกิจ"

จากที่กล่าวมาข้างต้น Barth เน้นการศึกษาเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ทางด้านความคิดแต่ Cohen เน้นแบบแผนพฤติกรรม ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้แนวความคิดของทั้งสองแบบศึกษาควบคู่กันไป

แนวคิด Middleman minority นำมาใช้ศึกษารูปแบบการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของชาวจีนรุ่นแรกๆ จึงใช้วิธีการที่เรียกว่า middleman trade วิธีการดังกล่าวไม่ได้ช่วยเพียงแค่มิชีวิตอยู่รอดและมีโอกาสที่ดีทางการค้าเท่านั้น แต่กลับช่วยยกสถานภาพให้เป็นชนชั้นกลางในสังคมไทยด้วย ตามแนวคิดนี้เหมาะสมที่จะนำมาใช้อธิบายกับผู้อพยพชาวจีนรุ่นแรกๆ แต่ในการศึกษาครั้งนี้จะนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้อธิบายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางเศรษฐกิจในระยะต่อมา ซึ่ง Middleman ไม่ใช่ผู้ที่เป็นคนกลางระหว่างชนชั้นสูงกับสามัญชนในสังคมไทยอีกต่อไป แต่จะเป็นคนกลางในการส่งผ่านปัจจัยระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ระหว่างเจ้าของทรัพยากรกับผู้ใช้ทรัพยากร ดังนี้ เป็นต้น

แนวคิด Rational choice จะเป็นแนวทางในการศึกษาว่าคนแต่ละคนย่อมมีเหตุผลในการเลือกที่จะเป็นใครก็ได้ แต่การตัดสินใจเลือกนั้นต้องอยู่ภายในกรอบของกลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มสังคมที่คนอาศัยอยู่ ฉะนั้นเมื่อดูที่เอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายจีน แนวคิดนี้จะช่วยอธิบายเหตุผลว่าทำไมจึงเลือกเป็นคนจีนหรือคนไทยหรือไทยจีน และเหตุผลในการเลือกอาชีพและการตั้งถิ่นฐาน

ศุคทำซ Wang Gungwu เสนอแนวคิดเกี่ยวกับชาวจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะแตกต่างกัน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ยังคงรักษามโนทัศน์ทางการเมืองตามแบบกลุ่มที่พวกเขาสังกัดอยู่ กลุ่มที่มีเอกลักษณ์ในแบบที่สามารถปรับตัวได้ และกลุ่มที่สร้างเอกลักษณ์ใหม่ ทั้ง 3 กลุ่มนี้จะเป็นแนวทางในการศึกษาเอกลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนฮ่อมใหญ่ต่อไป

1.4 สมมุติฐานในการวิจัย

1. คนไทยเชื้อสายจีนรุ่นแรกตัดสินใจเลือกรักษามโนทัศน์ทางวัฒนธรรมแบบจีน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม และเลือกแสดงบทบาท middleman ในสังคมไทย
2. ความชำนาญทางการค้าและการเลือกตั้งถิ่นฐานของคนไทยเชื้อสายจีนมีผลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ
3. คนไทยเชื้อสายจีนรุ่นที่ 2, รุ่นที่ 3 และรุ่นต่อๆ มาเลือกตัดสินใจเป็นคนไทย ตามแนวทางการเลือกอย่างมีเหตุผล

1.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

G. William Skinner (1957) นักวิชาการต่างประเทศเข้ามาทำการศึกษาเกี่ยวกับชาวจีนในประเทศไทย เริ่มศึกษาค้นคว้าชาวจีนมีความสัมพันธ์กับคนไทย ใช้วิธีค้นคว้าจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ถึงรูปแบบการดำรงชีวิต อาชีพ เหตุการณ์สำคัญต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อชาวจีนในประเทศไทย การเปลี่ยนวิถีชีวิตจากแบบจีนมาเป็นแบบไทยและการแต่งงานกับคนไทย ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนจีนกับรัฐบาลไทย ทัศนชาตินิยม ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ที่ให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับชาวจีนในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี การเสนอความเป็นมาของชาวจีนในประเทศไทยใช้วิธีการเสนอตามลำดับเหตุการณ์ สกินเนอร์ทำการศึกษาวงศ์ชาวจีนอย่างกว้างเพื่อให้ได้ภาพรวม ไม่ได้ทำการศึกษานเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในหนังสือชื่อ Chinese Society in Thailand : An Analytical History (1957) เสนอข้อค้นพบว่า สังคมจีนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก่อนมีความผูกพันติดต่อกันอย่างใกล้ชิด และยึดขนบธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ จริยธรรมและแรงจูงใจแบบจีนเพื่อความ

ร่ำรวยและความสำเร็จทางวัตถุ ถือเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องปลูกฝังในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน โดยเฉพาะฝึกอบรมบุตรชายให้รู้จักการประกอบธุรกิจการค้า ส่วนบุตรสาวเน้นการฝึกฝนในด้านงานแม่บ้านและการเรือน พบว่ามีการเปลี่ยนวิถีชีวิตจากแบบจีนมาเป็นแบบไทย การเปลี่ยนสถานะทางสังคมในหมู่คนจีนมีระดับสูงมากเพราะยึดถือเรื่องเงินเป็นใหญ่ ชาวจีนอพยพยังคงติดต่อกับครอบครัวและเครือญาติที่ยังคงอยู่ในประเทศจีน การศึกษาของตักสินเนอร์ีให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชาวจีนและสมาคมจีนในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี และเป็นประโยชน์ที่จะนำไปสู่การศึกษาเรื่องชาวจีนในด้านอื่นๆต่อไป

Richard J. Coughlin (1960) ศึกษาเรื่อง Double Identity : The Chinese in Modern Thailand ได้เข้ามาทำการศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2500-2502 โดยศึกษานักนักในด้านสังคมวิทยา เช่น ศึกษาถึงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีน สถาบันและกลุ่มผลประโยชน์ของชาวจีนในประเทศไทย โครงสร้างของชุมชนจีน Coughlin พบว่า คนจีนในประเทศไทยได้เปลี่ยนวิถีชีวิตไปแล้วทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม แบบพฤติกรรมของคนจีนพวกนี้ไม่สามารถเข้ากันได้กับคนจีนที่อยู่ในประเทศจีนอีกต่อไป การศึกษาของ Coughlin นับว่าเป็นการศึกษาที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง อันจะช่วยปูพื้นฐานและสร้างความเข้าใจอย่างดีเกี่ยวกับรูปแบบความเป็นอยู่และสภาพสังคมของชาวจีนในประเทศไทย

บุญสนอง บุญโฮทยาน (1971) ศึกษาการผสมกลมกลืนไทย-จีน ในหัวข้อชื่อ Chinese-Thai Differential Assimilation in Bangkok : An Exploratory Study ในเขตกรุงเทพฯและธนบุรี โดยให้ความหมาย “คนจีนในสังคมไทย”ว่า เป็นบุคคลที่เกิดและเติบโตในครอบครัวที่ทั้งบิดาและมารดาพูดภาษาจีนได้ดีและใช้ภาษาจีนสื่อสารกัน ในครอบครัว ซึ่งคำนิยามนี้มีพื้นฐานอยู่ที่ภาษาเป็นตัวกำหนด

บุญสนอง แบ่งคนจีนที่เลือกศึกษาออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มที่มีการศึกษาน้อยไม่ได้รับการศึกษาตามระบบการศึกษาของไทย ชาวจีนกลุ่มนี้เป็นพ่อค้า นักธุรกิจ เป็นกลุ่มที่มีกิจการเป็นของตนเอง ขนาดของกิจการมีตั้งแต่ร้านค้าขนาดเล็ก ไปจนถึงบริษัทนำเข้า-ส่งออก, บริษัทผู้ผลิตสินค้า และธุรกิจอุตสาหกรรมบริการ

กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่มีการศึกษาสูงกว่ากลุ่มแรก ได้เข้าศึกษาในโรงเรียนไทยและมหาวิทยาลัยของไทย ชาวจีนกลุ่มนี้มักทำงานเป็นลูกจ้างของบริษัทเอกชนในตำแหน่งผู้บริหาร ผู้จัดการ เสมียน พนักงานธนาคาร หรือเจ้าหน้าที่บริษัท

กลุ่มที่ 3 ชาวจีนกลุ่มนี้มีอาชีพรับราชการเป็นส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มที่ต้องการประกอบวิชาชีพตามที่ตนเองได้ผ่านเรียนมา เนื่องจากมีการศึกษาในระดับสูงและได้รับการศึกษาตามระบบการศึกษาของไทย

แนวทางในการศึกษาการผสมกลมกลืนชาวจีนกลายเป็นไทยของบุญสนอง มีอยู่ 6 ประการ คือ

1. การใช้ภาษาจีน และ/หรือ ภาษาไทยในการสื่อสาร ตามแต่โอกาสและสถานการณ์และมีทัศนคติว่าทั้ง 2 ภาษาเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญทั้งในปัจจุบันและอนาคต
2. การมีส่วนร่วมและมีทัศนคติตามแบบการศึกษาของไทย
3. การปฏิบัติและมีทัศนคติตามแบบศาสนาไทยและจีนผสมกัน
4. การประกอบอาชีพมีทัศนคติที่ติดตามแบบการประกอบอาชีพในสังคมไทย (เช่นการรับราชการ)
5. พฤติกรรมและทัศนคติในการเข้าสมาคม กลุ่มเพื่อนและการเลือกคบเพื่อน
6. ครอบครัว การแต่งงาน และทัศนคติในการแต่งงาน

จากการศึกษาพบว่าการผสมกลมกลืนของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร ในช่วง พ.ศ. 2514 นั้น ชาวจีนกลุ่ม 1 ยังคงใช้ภาษาจีนในการสื่อสารมากที่สุด ภาษาจีนที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นภาษาแต้จิ๋ว ในด้านการประกอบอาชีพและการศึกษา กลุ่ม 2 และกลุ่ม 3 มีแนวโน้มเข้าสู่ระบบการศึกษาของไทยมากขึ้น ผลต่อเนื่องที่ตามมาคือชาวจีนที่ได้รับการศึกษาในระบบการศึกษาของไทยมีค่านิยมในการประกอบอาชีพตามแบบคนไทยมากขึ้น ด้านศาสนาและการประกอบพิธีกรรม ชาวจีนทั้ง 3 กลุ่มเชื่อว่าการบูชาบรรพบุรุษเป็นสิ่งดีและควรปฏิบัติตาม แต่ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมตามแบบจีนจะลดลงและนำเอาการปฏิบัติพิธีกรรมบางอย่างตามแบบของไทยเข้าไปผสมผสาน ด้านการสมาคมกับกลุ่มเพื่อน ชาวจีนกลุ่ม 3 มีการติดต่อกับคนไทยมากที่สุด เช่นเกี่ยวกับการแต่งงานชาวจีนกลุ่ม 3 มีอิสระในการเลือกคู่ครองและคู่ครองมักจะเป็นเพื่อนสนิทที่เคยคบหากันมาก่อนซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเพื่อนคนไทย กล่าวโดยสรุป ชาวจีนกลุ่ม 3 มีแนวโน้มที่จะผสมกลมกลืนเป็นคนไทยมากที่สุด กลุ่ม 2 มีระดับการผสมกลมกลืนอยู่ขั้นปานกลางกล่าวคือ ชาวจีนกลุ่มนี้เริ่มรับวัฒนธรรมไทยบางอย่างที่เห็นว่าเหมาะสมและไม่ขัดกับวัฒนธรรมจีน เข้าไปผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมจีนที่ตนเองยึดถือและปฏิบัติอยู่ ส่วนกลุ่ม 1 ยังเป็นคนจีนที่ค่อนข้างอนุรักษ์นิยมจีนมาก แต่ก็มีการพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับคนไทยตามความจำเป็น

เกียรติศักดิ์ มั่นศรี (2519) ศึกษาสังคมของชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2519) โดยศึกษา ค้นคว้าเกี่ยวกับความเป็นมาของชาวจีนในประเทศไทยและมาตรการควบคุมชาวจีน วิธีการศึกษา อาศัยการค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและสอบถามจากผู้ทรงคุณวุฒิเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ จากการศึกษาพบว่าชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จสามารถตั้งครอบครัวเป็นปึกแผ่นมีฐานะมั่นคง มีอาชีพทางการค้าและเพื่อรักษาอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจของคนไว้ ชาวจีนจึงรวมกันก่อตั้งสมาคมจีนของกลุ่มคนจีน ชาวจีนในประเทศจีนได้เผยแพร่วัฒนธรรม

นิยมเข้ามาในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเล ความเคลื่อนไหวนี้ก่อให้เกิดความเคียดแค้นแก่คนไทยทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้รัฐบาลไทยมองเห็นภัยอันตรายและพยายามเข้มงวดกวดขันในเรื่องนี้อย่างจริงจัง รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายการผสมกลมกลืนโดยออกพระราชบัญญัติต่างๆ แต่อย่างไรก็ตามนโยบายดังกล่าวไม่ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจริงจังนัก แล้วแต่ยุคสมัยที่บางสมัยก็ดำเนินอย่างเข้มงวดแต่บางสมัยก็ไม่สนใจปัญหานี้

ญาติ ประภาพันธุ์ (2524) ศึกษาเรื่อง ระบบเจ้าภาษีอากรสมัยกรุงธนบุรี จากการศึกษาพบว่า ระบบการผูกขาดการภาษีอากรโดยชาวจีนเป็นผู้ดำเนินการปรากฏว่ามีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว แต่มาชบเซาแดงในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาแตก (พ.ศ. 2310) ตลอดจนสมัยกรุงธนบุรี ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคต้น ช่วงรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 2 บ้านเมืองยังไม่ฟื้นจากสภาพสงครามโดยสิ้นเชิง เมื่อเข้าสู่รัชกาลที่ 3 จึงได้ฟื้นฟูวิธีการผูกขาดการขึ้นใช้เพราะประสบกับภาวะขาดแคลนเงิน การเก็บภาษีแบบผูกขาดนั้นเจ้าภาษีจะประมูลเสนอเงินจำนวนหนึ่งให้กับรัฐ ผู้เสนอเงินประมูลสูงสุดจะได้รับบรรดาศักดิ์เป็นขุนหรือหมื่นมีสิทธิตั้งหนายแทนตัวว่าความในโรงศาลได้ ผู้ที่ได้รับทำการภาษีจึงมีฐานะกึ่งข้าราชการมีอำนาจและสิทธิพิเศษมากมาย ค่าไรของเจ้าภาษีขึ้นกับการติดตามเก็บเงินจากราษฎรอย่างเข้มงวด การที่จีนได้รับทำการผูกขาดภาษีเป็นส่วนมาก ก็เพราะชาวจีนมีความชำนาญในวิธีการภาษีอากรผูกขาดซึ่งเป็นวิธีที่ใช้ในประเทศจีนมาก่อน ประกอบกับคนจีนที่เข้ามาเมืองไทยสมัยนั้นมักเป็นคนยากจนจึงมีความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาความมั่นคง นอกจากนี้เขายังมีอิสระมากกว่าคนไทยในการสำรวจการทำมาหากินและมีอุปนิสัยชอบออม จึงทำให้เข้ากับขุนนางได้ ขุนนางเหล่านี้เองที่มักเป็นผู้หนุนหลังคนจีนในการทำภาษีอากร

อย่างไรก็ตามระบบการเก็บภาษีอากรโดยเอกชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจีนนั้น เมื่อรัฐมิได้ควบคุมดูแลให้ทั่วถึงก็เป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าภาษีและข้าราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องบางคนสามารถร่วมมือกันทำการทุจริตได้ ทั้งยังทำให้เงินทองที่ควรถูกสะสมเป็นทุนหรือใช้จ่ายหมุนเวียนภายในประเทศจำนวนมากถูกส่งออกไปนอกประเทศโดยคนที่ยังมีความหวังว่าจะกลับไปยังบ้านเมืองของตน ขณะเดียวกันการขาดแรงจูงใจของประชาชนคนไทยเองก็เป็นไปในทางลบ คือ ยิ่งชันก็จะยิ่งถูกเก็บภาษีอากรมากและไม่มีอิสระในการประกอบอาชีพเท่าที่ควร เพราะต้องเสียเวลาไปกับการเข็นวอร์แรงงานหลายเดือนในแต่ละปี ซึ่งเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ประเทศไม่พัฒนาเท่าที่ควร แม้ว่าจะระบบการภาษีอากรจะมีการแก้ไขในสมัยรัชกาลที่ 5 ก็ตาม แต่ทว่ามิผลในการกระตุ้นแรงจูงใจของประชาชนน้อยมาก เนื่องจากถูกปล่อยให้อยู่ในภาวะภาษีผูกขาดเป็นเวลานาน

Cristina Blanc Szanton (1983) ศึกษาเรื่อง Thai and Sino-Thai in Small Town Thailand : Changing Patterns of Interethnic Relation ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างคนไทยและคนจีนในอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เป็นการวิเคราะห์คนจีนตั้งแต่อดีตอาศัยข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการที่ทำการศึกษากับคนจีนในไทย ได้แก่ข้อมูลของ Skinner, Amyot, Boonsanong เป็นต้น และอีกส่วนหนึ่งเป็นการศึกษาของSzanton เอง ซึ่งเป็นเรื่องคนจีนที่อยู่ในอำเภอศรีราชา การศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของความสัมพันธ์คนจีนตั้งแต่อดีตเข้ามา โดยมีวิธีการต่างๆในการผสมกลมกลืน เช่น แต่งงานกับคนไทย การควบคุมการศึกษาในโรงเรียนจีน และการสนับสนุนคนจีนให้ใช้ชื่อไทย การผสมกลมกลืนคนจีนในประเทศไทยประสบความสำเร็จอย่างมาก นอกจากนี้ Szanton ยังให้ความสนใจในเรื่องพฤติกรรมที่มีผลต่อการผสมกลมกลืนคนจีนให้กลายเป็นไทยด้วย

Szanton ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการแต่งงานระหว่างคนไทยกับคนจีนว่าไม่จำเป็นที่จะต้องเกิดรูปแบบการผสมกลมกลืนเสมอไป ผลกระทบจากองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจได้ทำให้ลักษณะครอบครัวชาวไทยเชื้อสายจีนในศรีราชาเปลี่ยนแปลงไป แม้จะดำเนินธุรกิจในรูปแบบครอบครัว แต่ก็มีการเลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นเพราะประสบความสำเร็จในธุรกิจทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้กลายเป็นชนชั้นกลางในชุมชนดังกล่าว บทบาทและสถานภาพของสตรีในครอบครัวก็เปลี่ยนไป สตรีได้รับการศึกษาสูงขึ้นแต่ยังคงพึ่งตนเองไม่ได้ ต้องทำงานให้แก่ครอบครัวเท่านั้น โดยเฉพาะผู้หญิงที่ครอบครัวดำเนินธุรกิจขนาดเล็ก ในปี พ.ศ. 2517 ผู้หญิงไทยเชื้อสายจีนเพียงร้อยละ 19 ที่ดำเนินธุรกิจของตนเอง หรือประกอบอาชีพอิสระที่ไม่ใช่ของครอบครัว แต่ในแง่ทัศนคติยังคงผูกพันกับครอบครัวเป็นสำคัญ

Cristina Blanc Szanton (1985) เสนอบทความเรื่อง Gender and Intergenerational Resource Allocations : Thai and Sino-Thai Household in Central Thailand กล่าวถึงการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะครอบครัวของคนไทยและคนจีนในอำเภอศรีราชาเช่นเดียวกัน พบว่ามีข้อแตกต่างระหว่างคนไทยและคนจีนหลายข้อ คือ ในเรื่องจำนวนบุตรซึ่งคนไทยโดยเฉลี่ยมีบุตรอยู่ 2-3 คน ในขณะที่คนจีนนิยมมีบุตรโดยเฉลี่ย 5-6 คน ชายไทยจะแต่งงานและมีบุตรคนแรกเมื่ออายุเลข 26 ปี แต่ชายจีนจะแต่งงานและมีบุตรคนแรกเมื่ออายุประมาณ 21-24 ปี ในการสืบทอดมรดกคนจีนจะ ไม่มีการแบ่งมรดก แต่จะเก็บรักษารัฐกิจของครอบครัวไว้เป็นสมบัติส่วนกลางของทุกคน ซึ่งผิดกับคนไทยที่จะแบ่งออกเป็นส่วนตัวเพื่อให้แต่ละคนไป Szanton ศึกษาคนจีนที่เป็นเจ้าของร้านค้าธุรกิจต่างๆในอำเภอศรีราชา พบว่าในการทำธุรกิจของคนจีนผู้ชายจะมีบทบาทมาก ผู้หญิงถึงแม้จะมีส่วนช่วยเหลือในด้านการค้าของครอบครัวแต่การตัดสินใจก็เป็นหน้าที่ของผู้ชาย เรื่องที่เกี่ยวกับธุรกิจถือเป็นความลับที่จะให้คนภายนอกไม่รู้ไม่ได้ การร่วมมือกันภายในครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญ เพราะนั่นหมายถึงความสำนึกที่จะได้รับ คำอะไรที่ได้จะเป็นของส่วนรวมไม่ใช่ของใครคนหนึ่งโดยเฉพาะ ข้อค้นพบที่น่าสนใจ

อีกข้อหนึ่งคือ ปัจจุบันสตรีทั้งไทยและจีนในอำเภอศรีราชามีสถานภาพที่ดีขึ้นมาก สตรีเริ่มมีบทบาทในด้านต่างๆเพิ่มขึ้น ซึ่งการที่สตรีมีบทบาทมากขึ้นนี้มีผลต่อการพัฒนาชุมชนด้วย

สมบูรณ สุขตำราญ (2529) ศึกษาเรื่องของคนจีนในหัวข้อ ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน (พ.ศ. 2529) จากการศึกษาพบว่า ในรอบหนึ่งปีมีพิธีกรรม 8 อย่าง คือ ครุฑจีน หอวนเซิว เซ็งเม้ง ขนมจ้าง สารทจีน ไหว้พระจันทร์ กินฉง และไหว้ศาลเจ้าประจำปี พิธีกรรมในรอบชีวิต มี 5 พิธี ได้แก่ พิธีรับขวัญเด็ก พิธีผ่านช่วงอายุ (เป็นพิธีที่มีขึ้นสำหรับเด็กอายุ 15 ปี ได้มีโอกาสเตรียมความพร้อมเพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรู้และความรับผิดชอบต่อไป) พิธีแต่งงาน พิธีแซฮิด และพิธีงเด็ก พิธีกรรมในรอบปีและรอบชีวิตของชาวจีนที่แสดงออกมานั้นไม่ใช่ลักษณะดั้งเดิมของแท้ที่ปฏิบัติกันในประเทศจีน ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ได้ลดขั้นตอนของการปฏิบัติตามพิธีกรรมลงไป ซึ่งแสดงว่าความเชื่อทางศาสนาที่เป็นรากฐานของพิธีกรรมและองค์ประกอบของพิธีกรรมได้กลืนกลายไปบางส่วนเนื่องจากอิทธิพลของวัฒนธรรมไทย ชาวจีนที่อพยพมาสู่ประเทศไทยรู้สึกไร้เสถียรภาพไม่อาจรู้ถึงอนาคตของคนได้จำเป็นต้องเกาะกลุ่มรวมตัวอยู่กันอย่างเหนียวแน่นโดยเฉพาะมีวัฒนธรรมจีนเป็นตัวยึดเกาะ ต่อมาเมื่อชาวจีนประสบความสำเร็จได้รับการยอมรับในสังคมไทย ความรู้สึกกังวลในเสถียรภาพและอนาคตก็ลดน้อยลงไป ทำให้ความจำเป็นที่ห้องทั้งพวคนในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันลดน้อยลงตามลำดับ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวจีนกลุ่มนี้จึงคลี่คลายไปในทางที่สามารถผสมกลมกลืนกับสังคมส่วนใหญ่ แต่มิได้หมายความว่าพลัดตัวออกจากกลุ่มชุมชนจีนโดยสิ้นเชิง

พลศักดิ์ จิระไกรศิริ (2531) ศึกษาบูรณาการของชาวชนจีนในประเทศไทย โดยศึกษาบูรณาการ (integration) ทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง พบว่า บูรณาการทางวัฒนธรรมชาวชนจีนยอมรับวัฒนธรรมไทยบางส่วนมาผสมผสานกับวัฒนธรรมจีน เช่น มีการไหว้เจ้า กราบไหว้พระโพธิสัตว์ ในขณะที่เขวกันก็เคารพพระพุทธรูป ทำบุญตักบาตร อุบาสบต ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ทางด้านพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตได้แก่ พิธีแต่งงาน ชาวชนจีนยอมรับการคารวะน้ำชาแบบจีนและทำบุญตักบาตรแบบไทย พิธีแซฮิดเน้นการเลี้ยงโต๊ะจีนและการทำบุญตักบาตร พิธีงเด็กเน้นการสวดศพแบบมหาฮานและเผาศพแบบมรราวาท

บูรณาการทางเศรษฐกิจ ชาวจีนในอดีตประสบปัญหาเรื่องรัฐนิยมในสมัยจอมพล ป. เป็นกระแสดกดคั้นให้ชาวชนจีนมีแนวโน้มเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบสมัยใหม่ของไทยในเวลาต่อมา

เช่นเดียวกับบูรณาการทางสังคมที่ค่อยๆเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง ความเปลี่ยนแปลงในครอบครัวเริ่มเข้าสู่ตัวแบบครอบครัวไทย การศึกษาและการใช้ภาษาจีนของชาวชนจีนมีการผสม

กลมกลืนเป็นแบบของไทยอย่างเห็นได้ชัด อาจกล่าวได้ว่าเขาวชนจีนมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมไทยมากขึ้นและถอยห่างจากชุมชนจีนแบบดั้งเดิมยิ่งขึ้น

บูรณาการทางการเมือง เขาวชนจีนเป็นผู้มีสิทธิของพลเมืองไทยอย่างเต็มที่แล้วในปัจจุบันนี้ ดังนั้นจึงมีสิทธิทางการเมืองเช่นเดียวกับคนไทยทั่วไป แต่ด้วยการอบรมตั้งสอนของชาวจีนรุ่นพ่อแม่ ที่ต้องการให้ลูกหลานเอาดีทางการค้าขายจึงมีเขาวชนจีนบูรณาการเข้าสู่ระบบการเมืองน้อยกว่าระบบเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามเขาวชนจีนที่ได้รับการศึกษาสูงกว่าระดับอาชีวะก็มีแนวโน้มที่จะเข้าสู่ระบบการเมืองมากขึ้น

เกษียร เตชะพีระ (2533) เสนอบทความเรื่อง หางเป็ช : บทประวัติของความเป็นจีนในสยาม บทความนี้กล่าวถึง “หางเป็ช” ว่าถือกำเนิดขึ้นในหมู่ชนเผ่าฮั่นและมองโกลบางเผ่า ต่อมาภายหลังชาวแมนจูรับเอาไปใช้โดยประยุกต์กับการโกนผมด้านหน้าศีรษะออกหมด เมื่อชาวแมนจูโค่นราชวงศ์หมิงและสถาปนาราชวงศ์เฉิงขึ้นปกครองอาณาจักรกลาง (ตรงกับสมัยพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา) ก็บังคับให้ผู้ชายทั่วราชอาณาจักรไว้หางเป็ชแทนผมทรงหมิงแบบเดิมซึ่งปลัดผมยาวแล้วมัดรวบไว้เป็นเงื่อนบนศีรษะและหากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามจะมีโทษถึงประหาร หางเป็ชจึงเป็นเสมือนสัญลักษณ์ของราชวงศ์เฉิง เมื่อเวลาล่วงเลยมากกว่าสองศตวรรษภายใต้การปกครองของราชวงศ์เฉิง ความรู้สึกถูกบังคับให้ไว้หางเป็ชกลายเป็นความเคยชินรู้สึกรักและหวงแหนมันเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตพื้นบ้าน แต่ไม่รวมถึงพวกชาตินิยมจีนหรือพวกที่ต่อต้านซึ่ง ซึ่งมองว่าหางเป็ชเป็นสัญลักษณ์แห่งความอัปยศ อย่างไรก็ตามไม่สามารถสรุปได้ว่าหางเป็ชมีความหมายอย่างไรแน่ เพราะมันอาจจะหมายถึงความเป็นเฉิง วัฒนธรรมพื้นบ้าน การต่อต้านลัทธิชาตินิยม หรือขึ้นอยู่กับบริบทของมัน ดังนั้นความหมายของหางเป็ชจึงมีลักษณะเป็นพหุคูณและแปรตามสภาพการณ์

ในสังคมไทยเกษียรกล่าวถึง งานของสกินเนอร์ ที่พูดถึงหางเป็ชเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นจีนว่า มีบริบทอยู่สองประเภทใหญ่ๆคือ 1) บริบทความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชาวจีน และ 2) บริบทกระบวนการสมานฉันท์ทางวัฒนธรรมอย่างเป็นไปเอง ในบริบทแรกความสนใจของ สกินเนอร์ดูเหมือนว่าต้องการหาตัวเลขจำนวนชาวจีนในสยามที่แม่นยำที่สุด ในบทบาทของนักประชากรศาสตร์สกินเนอร์จึงต้องสวมทรรศนะของรัฐามองหางเป็ชอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ บริบทที่สองสกินเนอร์สนใจที่จะค้นหาสาเหตุทางวัฒนธรรมที่ทำให้ชาวจีนตัดสินใจเลือกรักษาหางเป็ชไว้หรือตัดมันทิ้งไปในสังคมไทย ในกรณีนี้สกินเนอร์ในบทบาทนักมานุษยวิทยาจำต้องสวมทรรศนะของคนไว้หางเป็ชามองหางเป็ช

ข้อบกพร่องพื้นฐานของสกินเนอร์ในการวิเคราะห์หางเป็ชอยู่ที่เขาไม่ได้ให้นำหนักกับปัจจัยทางการเมืองกับเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องอยู่ในบริบทของหางเป็ชอย่างเพียงพอ และเน้นเฉพาะปัจจัยทางวัฒนธรรมอีกทั้งยังมีความโน้มเอียงที่จะลดทอนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับคนไว้เป็ชลงเป็นแค่

ปัญหาการไม่สมานฉันท์ทางวัฒนธรรมเท่านั้น การมองข้ามหรือกีดกันเหตุปัจจัยเรื่องอำนาจออกไปจากบริบทของทางเป็ยในสยามจึงเป็นการตีความว่าทางเป็ยหมายถึงความเป็นจีน

ในบทสรุปของบทความนี้เก็ยเสนอความคิดไว้อย่างน่าสนใจว่า การเปลี่ยนแปลงแนวคิดเรื่องความเป็นจีนจากราชวงศ์ที่ติดมากับทางเป็ยของชาวจีนรุ่นแรกทีออพพเข้ามาในประเทศไทย มาเป็นแบบคตินิยมเชื้อชาติไทยนี่เองที่เป็นตัวเปลี่ยนความหมายของความเป็นจีนในสยามไปทั้งหมด สิ่งที่ทำให้คน ๆ หนึ่งยังคงเป็นคนจีนในเมืองไทยนั้น ไม่ใช่รูปลักษณะภายนอกของเขาคือไป หากแต่คือเชื้อชาติจีนของเขา แม้ว่าคตินิยมเชื้อชาติของรัฐไทยนับแต่ปลายสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เรื่อยมาถูกปลูกให้เข้มข้นขึ้นในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ตาม เชื้อชาติจีนก็ยังคงปรากฏอยู่ต่อไปชั่วลูกหลานไม่ว่าพวกเขาจะปรับตัวในทางวัฒนธรรมสักเพียงใดก็ตาม

[คำว่า “เชื้อชาติ” ตามความหมายของทางราชการ หมายถึง ชาติพันธุ์ กล่าวคือ มีลักษณะของเชื้อชาติและประชากรชาติรวมกันอยู่ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2524 ให้ความหมายของ เชื้อชาติ ว่า คือชนกลุ่มใหญ่ที่คนในกลุ่มมีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิต มีลักษณะร่างกายและลักษณะทางชีววิทยาอื่นๆที่เด่นชัด อันเป็นผลเนื่องมาจากมีองค์ประกอบทางยีนแตกต่างกันไปจากกลุ่มอื่นๆ ส่วนคำว่า ประชาชาติ หมายถึง ชนชาติที่รวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวแสดงออกด้วยการมีโครงสร้างทางการเมือง และตั้งหลักแหล่งในดินแดนที่เป็นของตนเอง (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2524: 237,290)]

Wang Gungwu (1991) ศึกษาเรื่องประเทศจีนและชาวจีนโพ้นทะเล พบว่าการศึกษาชาวจีนนอกประเทศจีน มีความเกี่ยวข้องและอยู่ภายใต้ความครอบงำด้านการเมืองของประเทศที่ชาวจีนอพพเข้าไปอยู่อาศัย โดยได้รับการสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจและกลุ่มผลประโยชน์บางกลุ่มที่อาศัยระบบการศึกษาเป็นเครื่องมือในการรักษาผลประโยชน์ให้กับกลุ่มคน ชาวจีนโพ้นทะเลจะต้องเผชิญหน้ากับวัฒนธรรมที่มีมากกว่าหนึ่ง ได้แก่ วัฒนธรรมของชนพื้นเมือง วัฒนธรรมย่อยของชนกลุ่มน้อยอื่นๆรวมถึงวัฒนธรรมของตนด้วย

ก่อนต้นศตวรรษที่สอง การศึกษาของชาวจีนโพ้นทะเลในสหรัฐ ออสเตรเลีย เป็นการศึกษาที่ได้รับการครอบงำตามแบบตะวันตก กล่าวคือ ชาวจีนส่วนใหญ่ศึกษาในโรงเรียนที่สอนเป็นภาษาอังกฤษหรือภาษาตะวันตกอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อที่จะสามารถใ้การดำรงชีวิตประจำวันเป็นแบบตะวันตกได้

เมื่อเปรียบเทียบกับชนกลุ่มน้อยที่เป็นชาวจีนในทวีปเอเชีย โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งของชาวจีนเองสามารถผลักดันให้มีการดำเนินการก่อสร้างโรงเรียนจีนของกลุ่มตนเองขึ้น โดยเปิดสอนภาษาจีนและใช้ตำราการเรียนการสอนที่ได้รับการอนุมัติภายใต้รัฐแห่งประเทศจีน เด็กๆที่เกิดใน

คนคนใหม่จะถูกอบรมตั้งสอนให้ได้เห็นวัฒนธรรมจีน แม้ว่า จะได้รับการศึกษาในแบบดังกล่าวแต่ตั้งแควดล้อมในท้องถิ่นก็มีอิทธิพลต่อชีวิตของเด็กๆ ด้วย

ในปัจจุบันคนจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะยอมรับวัฒนธรรมหลายอย่างพร้อมๆ กัน พวกเขาไม่ได้มีจิตสำนึกของความเป็นจีนแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมี ความผูกพันกับระบบครอบครัว คินแดนถิ่นกำเนิด และมีความสัมพันธ์กับชาวจีนในภาคพื้นแผ่นดินใหญ่ ประกอบกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาของชาวจีน ได้ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ประวัติศาสตร์ชาวจีน (Chinese Historical Identity) จนนำไปสู่ความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ของชาติพันธุ์ของตน เอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์เป็นเรื่องราวที่ผูกพันกับครอบครัว ถิ่นกำเนิดชาติพันธุ์ของวงศ์ตระกูล และความรู้ที่จงรักภักดีกับกลุ่มชาติพันธุ์ของตน เป็นสัญลักษณ์ของอดีตที่รุ่งเรืองทั้งหมดนี้ได้บันทึกอยู่ในจิตใจของชาวจีนซึ่งคงรักษาเอกลักษณ์การเป็นจีนไว้ได้ ในขณะที่ยังรับค่านิยมอื่นๆ ที่ไม่ใช่ของจีนเข้ามาผสมผสาน ปรัชญาการนี้ นำไปสู่เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมจีนสมัยใหม่นั้นคือการผสมผสานวัฒนธรรมของทั้งสองและได้กลายเป็นคนท้องถิ่นนั้นในช่วงสองสามทศวรรษที่ผ่านมา

อมรา พงศาพิชญ์ (1995) เสนอบทความเรื่อง Chinese Settlers and Their Role in Modern Thailand บทความนี้กล่าวถึงบทบาทของค่านิยมและการนับถือศาสนาพุทธแบบไทยในสังคมไทยโบราณและการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางสังคมและอุดมการณ์การพัฒนาในสังคมไทยปัจจุบันและบทบาทของชาวจีนในด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง สารสำคัญโดยสรุปคือ ก่อนศตวรรษที่ 21 ชาวจีนอพยพออกจากประเทศจีนเพื่อต้องการแสวงหาชีวิตที่ดีกว่าและความมั่งคั่ง เมื่อชาวจีนอพยพสามารถหาเงินได้จำนวนหนึ่งก็จะจัดการส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวและญาติที่อยู่ในประเทศจีน ชาวจีนอพยพรุ่นแรกที่เข้ามา มีความประสงค์ที่จะรวบรวมเงินให้ได้จำนวนหนึ่งเพื่อเป็นทุนในการกลับไปใช้ชีวิตอยู่ในประเทศจีน แต่ต่อมาคนจีนได้ตัดสินใจตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ชาวจีนกลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในทางการค้า เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยได้รับความสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงในขณะรัฐบาล มีการจัดตั้งสมาคม องค์กร ธุรกิจอุตสาหกรรมต่างๆ ภายใต้อิทธิพลความร่วมมือระหว่างพ่อค้าชาวจีนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ในบริบทสังคมไทย พุทธศาสนาซึ่งเคยเป็นอุดมการณ์ของรัฐและเป็นองค์ประกอบของการบูรณาการทางสังคมในอดีตถูกแทนที่ด้วยอุดมการณ์ทุนนิยมกับอุดมการณ์ประชาธิปไตย ให้สิทธิเสรีภาพแก่บุคคลในทางเศรษฐกิจ สังคม และการนับถือศาสนา ทำให้อุดมการณ์ทางพุทธศาสนาลดความสำคัญลง อย่างไรก็ตามค่านิยมทางศาสนาและโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาก็ยังมีให้เห็นอยู่ทั่วไป

ทั้งคนไทยและคนจีนพยายามปรับตัวในส่วนที่แตกต่างกันทั้งวัฒนธรรมและอุดมการณ์ คนไทยพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับอุดมการณ์ทุนนิยมที่เชื่อว่าส่งเสริมการพัฒนาประเทศตามนโยบาย

รัฐ ในขณะที่คนจีนเต็มใจรับอุดมการณ์ทุนนิยมเต็มที่เพราะสอดคล้องกับวิถีชีวิตและค่านิยมของผู้
อพยพย้ายถิ่นและตั้งรกรากในดินแดนใหม่ ปัจจุบันนี้กระบวนการโลกาภิวัตน์ (globalization
process) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกับกระบวนการทันสมัย (modernization) ทำให้ชาวจีนที่อยู่ใน
ประเทศไทยมีความเป็นสากลและเป็นไทยมากขึ้น แม้เมื่อวัฒนธรรมผสมไทยจีนเกิดขึ้น มรดกดั้งเดิม
ของชาวจีนก็ยังคงถูกรักษาไว้ คนจีนในประเทศไทยและลูกหลานมีความผูกพันกับกระบวนการ
พัฒนาประเทศไทย ถูกครึ่งไทย-จีนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของประเทศไทยส่วนหนึ่ง แต่ก็รักษาอัตลักษณ์
ของความเป็นจีนอย่างภาคภูมิใจ

พรชัย ตระกูลวรานนท์ (2538) เสนอบทความเรื่อง ความสัมพันธ์ไทย-จีน ด้านสังคมและ
วัฒนธรรมโดยเสนอ 4 แนวคิด สำคัญกล่าวถึงการศึกษาของศาสตราจารย์ สกินเนอร์ที่ดึงข้อ
สังเกตว่าปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ของจีนในสังคมไทยและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม
ระหว่างไทย-จีน นั้น เป็นผลเนื่องมาจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม คนจีนซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์
ย่อยที่เข้ามาอยู่ในไทยและยอมโอนอ่อนเข้าหาแบบแผนปฏิบัติรวมทั้งผ่อนเข้าหาสังคมไทย

แนวคิดเรื่อง จักรวรรดิวิทยาแบบพุทธศาสนา ทั้งไทยและจีนต่างมีรากเหง้าความเป็น
พุทธศาสนิกชนเหมือนกัน โลกทัศน์และทัศนคติ-การรับรู้ การประเมินค่าเชิงวัฒนธรรม เชิง
สัญลักษณ์ของผู้คนในสังคมไทย-จีน จึงค่อนข้างใกล้เคียงกันทำให้คนทั้งสองกลุ่มกลมกลืนกันได้ง่าย

แนวคิดเรื่องลัทธิชาตินิยมในสมัยรัชกาลที่ 6 และข้อจำกัดทางเศรษฐกิจในสมัยจอมพล ป.
พิบูลสงคราม บีบคั้นให้ชาวจีนจำนวนมากที่อยู่ในสังคมไทย มีความจำเป็นต้องละทิ้งเอกลักษณ์ใน
ส่วนของความเป็นจีนและยอมศิโรราบให้กับแบบแผนปฏิบัติทางวัฒนธรรมและกลืนเข้าสู่สังคมไทย

แนวคิดอีกแนวคิดหนึ่งที่อธิบายแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมไทย-จีน คือ
ทฤษฎีกลุ่มชาติพันธุ์ที่กล่าวถึงลักษณะแบบทวีลักษณ์ ทวีลักษณ์ หมายถึง มีสองลักษณะหรือสองรูป
แบบในบุคคลคนเดียวกัน ทฤษฎีนี้พัฒนามาจากทฤษฎีว่าด้วยพลเมืองชาวยุโรป ว่ากันว่าการที่คนจีน
อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยเพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มีความจำเป็นต้องปรับ
ตัวในท่ามกลางกระแสเรียกร้องทางสังคมและวัฒนธรรม ชาวจีนที่อยู่ในประเทศไทยเหมือนถูกคังที่
ถูกคังด้วยเชือกทั้งสองด้าน ด้านหนึ่งเป็นเชือกที่ร้าวเอกลักษณ์ อีกด้านหนึ่งเป็นเชือกของกระแส
เรียกร้องให้ปรับตัวเป็นเหมือนคนไทย ฉะนั้นบุคลิกภาพรวมไปถึงแบบแผนวัฒนธรรมของชุมชนจีน
ในประเทศไทยจึงมีสองด้าน กล่าวคือ เมื่อชาวจีนอยู่ภายในชุมชนจีนก็จะปฏิบัติตนเหมือนคนจีน
100% และเมื่ออยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เป็นไทย ก็เสนอภาพตัวเองเป็นคนไทย 100% ในขณะที่มีชื่อ
แฉ่เป็นจีน นามสกุลเป็นไทยพร้อมๆ กันไป ทฤษฎีนี้เรียกว่าเป็นชาติพันธุ์แบบทวีลักษณ์ (บุคคลคน
เดียวแต่มีสองบุคลิกหรือสองลักษณะ)

พรชัยกล่าวว่าทั้งที่แนวคิดนี้ไม่ได้เป็นเรื่องของตัวแปรสองตัว แต่เป็นเรื่องของการเลื่อนไหลของตัวแปรทั้งสองบนกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมโลก ข้อเท็จจริงคือ กระบวนการ Modernization (และปัจจุบันกำลังเคลื่อนที่เข้าสู่ Globalization) ทำให้ทั้งไทยและจีนเป็นสากลไม่จำเป็นต้องอ้างถึงภาวะผสมกลมกลืน แต่เป็นเพราะกระแสความทันสมัยของทั้งไทยและจีนต้องปรับสังคมให้มีทิศทางมีจุดหมายปลายทางของตัวเอง ผลที่ตามมาจึงได้ภาพที่เป็นสากลทั้งไทยและจีน

สุภาภรณ์ จันทวานิช (1997) เสนอบทความเรื่อง ทัศนชาตินิยมกับเอกลักษณ์ของชาวจีนสยามในคอนต้นศตวรรษที่ 20 (From Siamese - Chinese to Chinese - Thai : Political Conditions and Identity Shifts among the Chinese in Thailand) บทความนี้พยายามอธิบายปรากฏการณ์ทัศนชาตินิยมไทยและจีนที่มีปฏิสัมพันธ์กระทบกระทั่งกันและมีผลต่อเอกลักษณ์ความเป็นจีนสยาม ทัศนชาตินิยมไทยที่เด่นชัดมี 2 ครั้ง คือ ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีระยะเวลาประมาณ 12 ปี (พ.ศ. 2456 - 2468) และครั้งที่ 2 ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี กินเวลาประมาณ 12 ปีเช่นกัน (พ.ศ. 2481 - 2493) ซึ่งขบวนการชาตินิยมทั้งสองครั้งห่างกันประมาณ 13 ปี

ในระยะแรกเอกลักษณ์ของความเป็นจีนในเชิงการเมืองเด่นชัดและเด่นชัดขึ้นเรื่อยๆ ตามการเติบโตของขบวนการชาตินิยมจีนกู้ชาติและการต่อต้านญี่ปุ่นเมื่อคราวที่เกิดความขัดแย้งระหว่างจีนกับญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามชาวจีนสร้างเอกลักษณ์แห่งคนจีนโดยตระหนักถึงความไม่พอใจของรัฐบาลไทยและคำกล่าวประณามของรัชกาลที่ 6 ว่า ชาวจีนสยามเปรียบเหมือนนกสองหัว เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้นโยบายรุนแรงตามนโยบายชาตินิยมต่อต้านชาวจีนในประเทศไทยที่จงรักภักดีต่อประเทศจีน ชาวจีนเหล่านี้จำเป็นต้องปรับเอกลักษณ์ของคนจีนใหม่โดยลดจุดเน้นทางการเมืองแต่เปลี่ยนเป็นเน้นในทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมแทน สำหรับชาวจีนที่ถูกกระทบโดยขบวนการชาตินิยมไทยในบทความนี้ได้อ้างถึงการแบ่งกลุ่มของชาวจีนออกเป็นสามกลุ่มโดย มูราชิม่า ดังนี้

กลุ่มแรกเป็นพวกที่ได้สร้างเอกลักษณ์ของความเป็นพลเมืองของประเทศที่พำนักอยู่ กลุ่มนี้คือชาวจีนที่ได้แปลงสัญชาติเป็นไทยและร่วมมือกับรัฐบาลไทยในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติภายในกรอบรัฐวิสาหกิจไทย

กลุ่มที่สอง คือ พวกที่ยึดมั่นต่อเอกลักษณ์ความเป็นพลเมืองจีน มาตรการสำหรับคนกลุ่มนี้คือการถูกเนรเทศกลับประเทศจีน

กลุ่มที่สาม คือ กลุ่มที่ได้ปรับตัวให้ชิดหุ่กับเจื่อนไซหนึ่ง คือ มาตรการแข็งกร้าวของชาตินิยมไทย ความผูกพันต่อบ้านเกิดเมืองนอน ผลประโยชน์ทางการค้าของคนและสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป คนกลุ่มนี้จะแสดงความร่วมมือกับรัฐบาลไทยในกิจกรรมที่แสดงให้เห็นว่ารักชาติไทย แต่ขณะเดียวกันยังคงสนับสนุนกิจกรรมของฝ่ายก๊กมินตั๋งต่อไปโดยเคลื่อนไหวในทางลับ

อุดมการณ์ชาตินิยมจีนได้มาถึงทางตันเมื่อฝ่ายเจียงไคเช็คพ่ายแพ้แก่พรรคคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ. 2492 มีผลทำให้ชาวจีนในประเทศไทยในกลุ่มที่สามที่มีได้นิยมอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ต้องเลือกเอกลักษณ์ใหม่ที่ชัดเจนกว่าการยึดหุ่นก่อนปรนต่อรัฐบาลไทย เอกลักษณ์ใหม่นี้มีลักษณะเด่น 3 ประการ คือ 1) รักษาเอกลักษณ์ชาตินิยมจีนไว้อย่างถึบๆ 2) แสดงเอกลักษณ์ชาตินิยมไทยให้ปรากฏ และ 3) แสดงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมจีน เป็นที่น่าสังเกตว่าเอกลักษณ์ของชาวจีนที่ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์นี้เป็นเอกลักษณ์ที่มีลักษณะผสม (multiple identity) มีทั้งองค์ประกอบทางการเมือง เชื้อชาติ และวัฒนธรรม ซึ่งจะเอนเอียงไปตามแรงบีบของรัฐบาลและแรงดันที่ชาวจีนสร้างขึ้นมาเพื่อรักษาสมดุล อย่างไรก็ตามภายหลังจากสงครามมหาเอเชียบูรพา ซึ่งรัฐบาลไทยอยู่ฝ่ายญี่ปุ่นและการล่มสลายของสาธารณรัฐจีน ชาวจีนถูกแรงบีบทั้งจากภายในและภายนอกประเทศไทย ให้ปรับเอกลักษณ์ผสมที่เน้นองค์ประกอบทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมจีน พร้อมกับเสริมองค์ประกอบของความเป็นพลเมืองไทยมากขึ้น

1.6 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้จำกัดขอบเขตของการวิจัยเฉพาะการรักษาเอกลักษณ์ชาติพันธุ์จีน ไม่ได้ขยายการศึกษารวมถึงการสูญเสียเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ กรณีศึกษาคนไทยเชื้อสายจีนจำนวน 10 ครอบครัว ในชุมชนฮ่อมใหญ่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

1.7 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

เอกลักษณ์ชาติพันธุ์ หมายถึง	กลุ่มคนที่มีจุดกำเนิดร่วมกันมีขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาและวัฒนธรรมแบบเดียวกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ในการศึกษาจะศึกษาเฉพาะคนไทยเชื้อสายจีน
วัฒนธรรมจีน หมายถึง	แบบแผนการดำเนินชีวิตที่แสดงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชาวจีนในสังคมไทย

คนไทยเชื้อสายจีน หมายถึง บุคคลที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่ในทางพฤตินัย เป็นลูกหลานที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่เป็นชาวจีนที่อพยพมาจากประเทศจีน และตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย แต่งานกับหญิง ไทยหรือหญิงจีน มีผู้สืบตระกูลเป็น คนรุ่นที่ 2 และคนรุ่นที่ 2 ที่เป็นชายแต่งงานกับหญิงจีน หรือหญิงไทยเชื้อสายจีนหรือหญิงไทย มีผู้สืบตระกูลเป็น คนรุ่นที่ 3 ลักษณะดังกล่าวนี้เรียกว่า คนไทยเชื้อสายจีน

1.8 ระเบียบวิธีวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาแบบกรณีศึกษา (case studies) เนื้อหาสาระของการศึกษานี้เน้นการใช้ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ที่ลึกซึ้งและใช้การวิจัยเชิงปริมาณ สำหรับการเก็บข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ขั้นตอนในการศึกษาข้อมูลมีดังต่อไปนี้

1. แหล่งที่ใช้ในการค้นคว้าข้อมูล ได้แก่

- 1.1 งานค้นคว้าเอกสาร (documentary research) เอกสารงานวิจัย สิ่งพิมพ์ บทความ ตำราวิชาการที่เกี่ยวข้อง เอกสารเหล่านี้สามารถค้นคว้าได้จากศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย บรรณนิทัศน์เอกสารประวัติศาสตร์เกี่ยวกับคนจีนในประเทศไทย
- 1.2 ข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยสนาม (field research) เป็นข้อมูลที่ได้จากการเข้าไปศึกษา ในชุมชน โดยวิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ใช้การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ สัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่มีความหมายเฉพาะตรงกับเรื่องที่ศึกษามากยิ่งขึ้น

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ซึ่งเป็นเทคนิคการวิจัยทางมานุษยวิทยา หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า การสังเกตภาคสนาม (field observation) โดยการเข้าไปอยู่ในชุมชนที่จะศึกษา เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตประจำวันและกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้น ซึ่งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมนี้จะอาศัย 3 ขั้นตอนต่อไปนี้ประกอบ ได้แก่ (1) การสังเกตที่นอกเหนือไปจากการเฝ้าดู (2) การซักถามเพื่อให้ได้ข้อมูลเฉพาะที่เกี่ยวกับสิ่งที่

ศึกษาหรือที่เรียกว่าการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (informal interview) และ(3) การจดบันทึกข้อมูล

นอกจากนี้จะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) ในการศึกษาประวัติของตระกูล กระบวนการเข้าสู่อาชีพ การปรับตัวของคนจีนรุ่นต่างๆ ขนบประเพณีจีนที่ครอบครัวไทย-จีนยังปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายเชิงสัญลักษณ์และเอกลักษณ์ชาติพันธุ์

3. กรณีศึกษา

กรณีศึกษานี้เลือกจากครอบครัวคนไทยเชื้อสายจีนจำนวน 10 ครอบครัว ซึ่งในแต่ละครอบครัวจะมีคนไทยเชื้อสายจีนที่มีชีวิตอยู่อย่างน้อย 3 รุ่น โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบ snowball sampling เพราะ ไม่มีฐานข้อมูลเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการสุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากในชุมชนแห่งนี้ส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนแต่จิว เมื่อสุ่มตัวอย่างได้ครอบครัวที่สืบเชื้อสายจีนแต่จิวและครอบครัวที่สืบเชื้อสายจีนและเข้ามาเป็นกรณีศึกษาด้วย ในการวิจัยนี้จึงมีครอบครัวที่สืบเชื้อสายมาจากจีนแต่จิวจำนวน 6 ครอบครัว และครอบครัวที่สืบเชื้อสายมาจากจีนและจำนวน 4 ครอบครัว

1.9 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้จะใช้เทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดประกอบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) การจดบันทึกสนาม (field notes) การทำแผนที่ของชุมชน (ecological mapping) การใช้เครื่องบันทึกเสียง การใช้กล้องถ่ายรูป ฯลฯ ทั้งหมดนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ที่สุดสำหรับการวิจัยครั้งนี้

ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในเบื้องต้นใช้การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (documentary research) ใช้ระยะเวลาในช่วงเดือนสิงหาคม - กันยายน พ.ศ. 2541

ขั้นที่สอง เข้าสู่สนามวิจัย โดยเริ่มศึกษาข้อมูลขั้นพื้นฐานของชุมชนก่อน เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ ข้อมูลส่วนใหญ่ที่จำเป็นคือใช้จึงเป็นข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยสนาม (field research) ซึ่งใช้ระยะเวลาในการศึกษาภาคสนามช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2541 - กุมภาพันธ์ พ.ศ.

ในขั้นตอนสุดท้าย ทบทวนข้อมูลที่ได้และหาข้อมูลเพิ่มเติมพร้อมทั้งจัดทำเป็นรายงานการวิจัย
อยู่ในช่วงเดือนมีนาคม – เมษายน พ.ศ. 2542

1.10 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ จะนำเสนอในรูปของการ
บรรยาย มีการใช้แผนที่และภาพประกอบ สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณจะใช้ตารางประกอบการอธิบาย

1.11 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการขยายขอบเขตความรู้ทางมานุษยวิทยาในเรื่องเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อ
สายจีนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
2. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทย-จีน สำหรับผู้ที่สนใจศึกษาต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย